

En skjev dans

Marius Veseth

Institutt for klinisk psykologi, UiB

marius.veseth@gmail.com

Vi må begynne å forstå annerledeshet på andre måter enn vi har gjort tidligere.

De er kledd i svart, John River og Jackie Stevenson, idet de svinger den gamle Mercedesen ut av Burger Home etter et heller middels måltid med hurtigmat. På radioen spilles en pulserende slager, *I love to love (but my baby loves to dance)*, mens de ruller videre i Londons gater. I åpningsscenen har Stevie, som hun kalles, slått fast at River virkelig behøver en ferie nå.

«I was thinking of a week in Ibiza.»

«I hate holidays», svarer River, gnistrende portrettert av en lavmælt og noe eksentrisk Stellan Skarsgård. I seks episoder av serien *River* formidler han med presisjon og varme hovedpersonens kontinuerlige innsats mot å gå til grunne på samme tid som han arbeider hardt for å løse en komplisert drapsgåte.

«A bit of sun. A bit of karaoke.», erter Stevie, spilt av Nicola Walker.

«I don't sing.»

«All Swedish people sing. ABBA. Roxette. A-ha.»

«A-ha? They're Norwegian», stønner River før han stillfarende kjører videre mens Stevie skråler til Tina Charles' klassiske diskolåt fra passasjeretet.

«Sing, you nutter!» skriker hun til ham, «Sing!»

Vi har hørt den før, historien om politimannen som jaget av indre demoner forsøker å løse en drapssak han egentlig er litt for tett på. Men noe er annerledes her. I denne kritikerroste BBC-serien kretser nemlig fortellingen rundt det vi kan forstå som psykoseerfaringer. River har underlige sanseopplevelser der han både ser og hører ting andre ikke gjør. På skjermen kaller han det for *manifestasjoner*. Dette er erfaringer han har hatt siden han var liten, men som samtidig kan ses i sammenheng med et rått drap på makkeren hans, som han nylig var vitne til. Bilder som ikke slipper tak i ham. Scener som spilles om og om igjen. I tv-serien er disse manifestasjonene til hjelp i politiarbeidet, men også betydelige hindringer for hans livsutfoldelse. Som en av hans mistenkte snerrer til ham:

«You don't see the world straight, River. That's your problem. That's your blessing and your curse.»

Mange jeg har møtt som kliniker og forsker beskriver psykose nettopp som at virkeligheten ikke kjennes rett-frem lenger. Verden er blitt et fremmed sted der merkelige og skremmende opplevelser lammer hverdagslivet. På samme tid er dette også *virkelig*; å høre stemmer eller se skikkelser er reelle og meningsfylte opplevelser for dem som erfarer dem. Psykose setter således ikke bare virkeligheten på spill for folk som sliter med denne typen plager. Det er like mye vår verden som utfordres, et verdensbilde som kan bli smalt og ha liten toleranse for folk som er annerledes:

«I'm a ... I'm a good officer», sier River da han konfronteres med sine underlige erfaringer, «but in this world, that's not enough. In this world, you have to be able to ... Nod and smile and drink a pint and say, 'How was your day?' In this world, no one can be different or strange or damaged ... Or they lock you up.»

Det vi kaller psykose, avspeiler seg ikke bare i opplevelser av at virkeligheten bryter sammen. Mange med slike plager forteller også at det er som om de har mistet seg selv, som om de bokstavelig talt er blitt en annen person eller ikke lenger eier sine egne tanker og følelser. Arnhild Lauveng, for

eksempel, beskriver det å ikke lenger kjenne seg som en ekte person, som noe av det mest skremmende ved psykoseerfaringene hennes. Vanligvis kan vi handle på problemene våre, prøve å løse dem eller be om hjelp. Men når det er selvet man har mistet, personen bak lidelsen, han eller hun som er aktør og faktisk kan gjøre noe, da kjenner man seg virkelig forlatt, som Lauveng uttrykker det.

Tradisjonelt har mange fagfolk forstått slike psykoseerfaringer som en *kjemisk ubalanse* eller som at *hjernen spiller folk et puss*. Problemet med disse beskrivelsene er ikke bare at de er upresise, det er eksempelvis ikke forskningsmessig belegg for å beskrive psykose som en *kjemisk ubalanse* i hjernen, men de er også lite nyttige. De hjelper ikke han eller hun som sliter med psykoseplager, med å forstå og integrere disse erfaringene som en del av sin virkelighet. I tillegg har beskrivelsene ofte vært ledsaget av (feilaktig) informasjon om at de lider av kroniske sykdommer som vil kreve livslang behandling. Mange har fått beskjed om å sette sine liv på vent mens fagpersoner har sett behandlingseffektene an. Ikke bare opplever folk å miste seg selv og det livet de ønsker å leve, gjennom sine psykoseplager, men i møter med hjelpeapparatet mister mange således også håpet om bedring, håpet om en gang å finne igjen personen bak lidelsen.

Så hvordan kan man hjelpe noen med å gjenvinne seg selv? På hvilke måter kan vi bidra til at folk gjenlærer det å være en person? Larry Davidson, professor i psykologi ved Yale og en av de sentrale skikkelsene innenfor et recovery-perspektiv, har understreket hvordan dette først og fremst handler om å behandle dem som om de er og alltid har vært folk. Dernest om ikke å forsterke den kultur eller praksis som bidro til at de mistet følelsen av å være en person i utgangspunktet – eksempelvis gjennom å ta beslutninger for dem eller gjøre ting mot eller med dem uten å spørre.

Og her er vi tilbake hos River. Uten å røpe for mye kan jeg vel si at det slutter som det må. *Sing, you nutter! Sing!* Og nå synger han. Og danser. Ærlig, sårt og rørende. En håpefull dans som understreker at dette dreier seg vel så mye om å justere vår virkelighet som om å forandre folk. Det handler om de små tingene. Fagfolk som holder det de lover, medmennesker som spør om han eller hun har noen å spise med, folk som anerkjenner dem som ekte personer. Og det handler om de store linjene. Med klossete diskobevegelser minner River oss om at vi trenger en rausere verden, der vi forstår annerledeshet på helt andre måter enn vi har gjort tidligere. Der det ikke er menneskene som er forstyrret, men kanskje heller vår virkelighet, en virkelighet som ikke gir tilstrekkelig rom for underlige og annerledes erfaringer.

For i en grunnleggende aksept fra omgivelsene ligger det et stort bedringspotensial for folk som sliter med psykose.